विषयः।....." इति 'तृज्वत् क्रोष्टुः' (7-1 95) इत्यत्र भाष्यात् "रशिलुशी अपठितावपि भाष्यकारवचनाद् धातू बोद्धव्यौ।" इति प्रदीपवाक्यात्, "धातुपाठे पठितावाचार्येणेति बोद्धव्यावित्यर्थः।" इति उद्द्योतवाक्याच्च रशधातुः धातुपाठे पूर्वमासीदधुना तु भ्रष्ट इति ज्ञायते। तत्र च निरुक्तरूपत्रयविषय एवास्य प्रयोग इत्यपि भाष्यादस्माज्ज्ञायते। प्रयुक्तानां शब्दानां राशि-रश्मि-रशनात्मकानां लोकप्रयोगानुसारेणास्माभिरर्थनिर्देश ऊहितः। औत्सर्गिकः शब्विकरण इति ज्ञेयम्। यद्यपि निरुक्तरूपत्रयेष्वपि इडागमप्रसक्त्यभावात् अनिट्त्वेऽपि न क्षतिः; तथापि अनिट्कारिकासु परिगणनाभावादस्य सेट्त्वमिति ज्ञेयम्। 'शेषात् कर्तरि—'(1-3-78) इति परस्मैपदम्। राशिरित्यत्र 'इण् अजादिभ्यः' (वा. 3-3-108) इति इण्प्रत्ययः। उपधावृद्धिः। रश्मिरित्यत्र तु बाहुलकादौणादिको मिप्रत्यय इति बोध्यम्। रशना इति तु ल्युडन्तम्। बाहुलकात् अजादिषु (4-1-4) पाठात् टाबिति बोध्यम्। उणादिषु 'अशे रश च' (द. उ. 1 15) इत्यनेन अशधातोः रश्मिशब्दनिर्वचनं कृतम्। एतन्निरुक्तभाष्यविरुद्धम्।

(1384) "रस शब्दे" (I-भ्वादिः-713. अक. सेट्. पर.)

'शब्दे शपि रसेत्, स्नेहास्वादयो रसयेद्रसेः।' (श्लो: 193) इति देवः। रासकः-सिका, रासकः-सिका, रिरसिषकः-षिका, रारसकः-सिका; रसिता-त्री, रासयिता-त्री, रिरसिषिता-त्री, रारसिता-त्री; इत्यादीनि सर्वाण्यपि रूपाणि भौवादिककशतिवत् (178) बोध्यानि। क्विपि सुरः-सुरसौ-सुरसः; [1]रसमानः-[A] [2]रसः, वेदरासी, [B]रारस्यमानः; [3]रस्नम्, अस्य धातोः इमानि रूपाण्यधिकानीति विशेषः।

---

1. 'ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषु चानश्' (3-2-129) इति ताच्छील्ये चानश्प्रत्यये रूपमेवम्।
2. पचाद्यचि (3-1-134) रूपमेवम्।
3. 'तृषिशुषुरसिभ्यः क्वित्' (द. उ. 5-44) इति नप्रत्यये रूपम्। क्वित्वाद् न वृद्धिः। रसतीति रस्नम्=द्रव्यजातिः।

A. 'परिरम्भरुचिं ततिर्जलानामभिनद्धा रसम नसारसेन॥' शि. व. 6-75.

B. 'उच्चै रारस्यमानां तां कृपणां रामलक्ष्मणौ।' भ. का. 5-96.